

АНДРІЙКО О. Ф.

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
провідний науковий співробітник
відділу проблем державного управління
та адміністративного права
(Інститут держави і права
імені В. М. Корецького НАН України)

НАГРЕБЕЛЬНИЙ В. П.

кандидат юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України,
заступник директора
(Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
з наукової роботи)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.75>

РЕЦЕНЗІЯ НА ПІДРУЧНИК «МИТНЕ ПРАВО»¹

З проголошенням незалежності України виникла об'єктивна потреба у визначенні і реалізації митної політики держави, спрямованої на прискорення товарообігу, стимулювання розвитку економіки країни, захист внутрішнього ринку та власного виробництва, а також на розвиток митної справи відповідно до загальноновизнаних міжнародних норм та національного законодавства. За останні тридцять років даній проблематиці присвячена низка монографічних праць, дисертаційних досліджень, навчальних посібників, статей у наукових виданнях тощо.

На стан та тенденції розвитку митного права України значною мірою впливає політика Європейського Союзу. Починаючи з підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, отримала нові імпульси тенденція наближення митного законодавства України до стандартів ЄС, що пов'язано з прагненням України до подальшого удосконалення і формування якісного та ефективного митного законодавства, яке б відповідало цим стандартам.

На даний час дієве реформування діяльності української митниці потребує формування нормативно-правових механізмів, що відповідають сучасним принципам управління та верховенства права, притаманним митному законодавству ЄС,

Вихід у світ рецензованого підручника з митного права відбувся в умовах збройної агресії РФ проти України. У цей надзвичайно складний для України період воєнного стану колектив авторів підготував підручник, аналогії якого відсутні в країні. Ним, образно кажучи, «прорвано блокаду» у видавництві навчальної літератури з митного права

Даний підручник, як зазначається у вступі до нього, є результатом тривалої роботи колективу вчених і практиків – фахівців у галузі державної митної справи: О. Рябченко, Л. Дорофєєва, Д. Приймаченко, І. Сопілко, О. Гребельник, Л. Винниченко-Кумкова, В. Борса. С. Острович, Г. Яворовський, В. Касьян, Н. Шпак, досвід практичної діяльності яких із врахуванням наукових поглядів на існуючі проблемні питання сучасного митно-правового регулювання дозволили сформувати оптимальну і раціональну структуру підручника, а плідна співпраця із знайомими фахівцями у галузі адміністративного та митного права – виокремити із масиву нормативного і фактичного матеріалу, напрацьовань авторів підручника саме тих, які відображають сутність митного права. Особливо варто підкреслити

¹ Рецензія на підручник «Митне право» за заг. Ред. О. П. Рябченко, Л. М. Дорофєєвої/ Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 548 с.

використання при підготовці рецензованого підручника фактичного матеріалу діяльності митних органів України та вдале його поєднання із теоретичними підходами до розкриття основних понять і категорій митної справи і митного права.

Основу підручника складає конституційно закріплений європейський вектор руху України. Це визначило його зміст, який містить правові та економічні аспекти митної діяльності із врахуванням гармонізації зі стандартами Європейського Союзу та здійснення цієї діяльності на засадах, прийнятних відповідно до вимог європейської спільноти. Саме такий зміст, на наш погляд, повною мірою відповідає стратегічним цілям відбудови нашої держави у післявоєнний період та відображає сутність сучасного митно-правового регулювання, особливості якого визначаються впливом діяльності системи митних органів, спрямованої на економічну безпеку держави.

У представленому підручнику має місце авторський аналіз генезису розвитку митниці за останні 30 років та змін, що відбувалися при формуванні структури системи митних органів. У цьому плані слушними є застереження авторів щодо відсутності чіткості сформованої та належним чином формалізованої концепції розвитку митної справи, що не сприяло визначеності напрямів подальшого реформування вітчизняних митних органів, а відсутність чіткої стратегії перебудови і вдосконалення їх структури та діяльності лише призводили до «різновекторності» при вирішенні цих питань, недостатній обґрунтованості ідей щодо перебудови діяльності митних органів, як і адаптації вітчизняного митного законодавства до європейських стандартів.

Цілком виправданим, на наш погляд, є звернення до історії виникнення митного права, визначення його предмета та метода, місця митного права у системі права України.

Структура підручника сформована таким чином, щоб у ньому були відображені основні (ключові) для митно-правового регулювання питання, які логічно поділені на шість змістовних модулів, які, крім загальних положень, стосуються і таких специфічних питань як митний контроль та митне оформлення, їх інформаційне супроводження; митні режими; економіко-правові основи реалізації митної політики; правова протидія порушенням митних правил; правові основи міжнародного митного співробітництва. Висвітлення вказаних питань здійснено на основі небезспірною концептуального підходу до визначення митного права як комплексної галузі.

Особливий інтерес становить проблематика, присвячена суб'єктам митного права, враховуючи, що вона охоплює не тільки правовий статус митних органів, а й історію їх становлення та сучасного функціонування, особливості структурної побудови, форм та методів діяльності цих органів, характеристику статусу авторизованого економічного оператора та міжнародних стандартів його діяльності.

Розглядаючи проблематику проходження служби у митних органах, автори слушно звертають увагу на правову характеристику державно-службових відносин у митних органах, а також правовий та соціальний захист посадових осіб, який передбачений Конституцією України, Митним кодексом України та законодавством у сфері соціального захисту державних службовців.

Не залишилися поза увагою авторів підручника і питання антикорупційної політики Державної митної служби України, основою якої є принципи і засади, що містяться у міжнародно-правових актах, а також основні завдання уповноважених підрозділів державної митної служби України по боротьбі з корупцією. Вагомим позитивом підручника є значна увага щодо викладу питань захисту прав інтелектуальної власності із врахуванням процесу адаптації митного законодавства України до основних положень Світової організації торгівлі та Європейського Союзу щодо їх захисту. розкриттю окремих аспектів процедури реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності у митному реєстрі, відображенню особливостей застосування заходів щодо сприяння захисту зазначених прав на митному кордоні України та організація охорони таких прав.

Цілком виправданою вважаємо увагу авторів підручника до проблеми митного контролю та митного оформлення і їх інформаційного супроводу, адже його метою є забезпечення

дотримання норм Митного кодексу України, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів. В тексті підручника автори не обмежуються лише питаннями мети та сфери здійснення митного контролю. Вони глибше і об'ємніше розкривають питання процедур здійснення контролю, а також застосування технічних та спеціальних засобів їх проведення. Зокрема, приділяють увагу правовому регулюванню діяльності системи відеоконтролю (СВК), яка забезпечує потреби в отриманні, обробці та накопиченні інформації від усіх об'єктів інфраструктури митних органів, необхідної для здійснення належного митного контролю.

В логічному поєднанні з попереднім матеріалом у третьому розділі підручника висвітлюються питання правового регулювання митних режимів, їх видів та особливості застосування в умовах воєнного стану - війни, яку РФ розпочала проти Української держави ще у 2014 році, а у лютому 2022 року здійснила повномасштабне вторгнення на територію України. В даному підручнику детально розглядаються види митних режимів та їх особливості, проблеми їх застосування.

Новаторським авторським підходом до побудови структури підручника можна назвати включення до його змісту економіко-правових основ реалізації митної політики в обсязі, прийнятному для викладання юридичної дисципліни і підготовки юристів-митників. Серед таких основ закономірно виділено: систему митного оподаткування, митний тариф та його роль у системі митного оподаткування, нетарифні методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Заслуговує на підтримку методика викладення матеріалу підручника, яка адаптована до стандарту підготовки юриста, оскільки не передбачає повного опанування економічної складової митної справи, а містить оптимальний обсяг спеціальної інформації. Разом з тим, врахування необхідності викладення цього матеріалу обумовлено комплексним характером митно-правового регулювання, що стосується юридичної та економічної складових митної справи.

Становить інтерес поданий у підручнику науково-навчальний матеріал щодо правової протидії порушенням митних правил та правовим основам міжнародного митного співробітництва, який викладений у межах відповідних змістовних модулів. Так, наприклад, змістовний модуль п'ятий «Правова протидія порушенням митних правил» охоплює наступні теми: адміністративна відповідальність за порушення митних правил, провадження у справах про порушення митних правил, контрабанда та заходи протидії злочинам на кордоні.

У підручнику цілком слушно у змістовному модулі 6 приділена увага правовим основам міжнародного митного співробітництва. У темах 17-20 розглядаються питання міжнародного митного співробітництва, зокрема, йдеться про адаптацію вітчизняного митного законодавства до європейських стандартів, авторський підхід до Стратегії вдосконалення митного законодавства України, вимоги щодо спрощення і гармонізації митних процедур, протидію митному шахрайству та взаємній адміністративній допомозі у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства.

В умовах реалізації євроінтеграційного курсу нашої країни надзвичайно актуальний характер має матеріал змістовного модулю 6 «Правові основи міжнародного митного співробітництва», в якому зазначено загальну характеристику правової регламентації міжнародного співробітництва у галузі державної митної справи, форми та механізми міжнародної співпраці, адаптація вітчизняного митного законодавства до європейських стандартів, застосування митними органами технології NCTS при спільному транзиті та інші актуальні питання розвитку митного законодавства із врахуванням нових реалій міжнародного митного співробітництва.

Слід зауважити, що автори підручника не лише наводять характеристику правової регламентації міжнародного співтовариства щодо державної митної справи, але й висловлюють своє бачення Стратегії вдосконалення митного законодавства України, слушно зауважуючи, що приведення чинного вітчизняного законодавства, зокрема і митного, до європейських вимог і стандартів не лише прискорить процеси євроінтеграції нашого суспільства, а й створить сприятливі умови для розвитку транскордонної торгівлі. При цьому автори

наголошують, що процес інтеграції України до європейського простору складний, комплексний та довготривалий, оскільки передбачає, крім зміни законодавства, суттєві зміни в організації та діяльності державних органів. Доречно звертається увага на важливість виокремлення базових елементів, імплементація яких дозволить комплексно та ефективно адаптувати діяльність митних органів України до визнаних у міжнародному співтоваристві норм і стандартів, а приведення вітчизняного митного законодавства до міжнародних стандартів є одним із найважливіших напрямів інтеграції України до європейського політичного, економічного та інформаційного простору.

Заслуговує на підтримку висвітлення у підручнику в якості окремих тем основ міжнародного митного права, вимог до спрощення і гармонізації митних процедур, заходів щодо протидії митному шахрайству тощо.

У зв'язку з цим слід відмітити й ретельний підбір сучасних міжнародних актів, які регламентують міжнародне митне співробітництво, у тому числі – у сфері міжнародної протидії порушенням правил переміщення товарів через кордон. До очевидних переваг рецензованого підручника варто віднести рекомендовану літературу. Вона становить практичну цінність, оскільки містить найактуальніші монографічні видання, навчальні посібники, статті, нормативно-правові джерела з митної справи, що, безумовно, допоможе викладачам і студентам віднайти необхідну наукову та іншу інформацію для поглибленого вивчення тих чи інших питань митного права.

Усе викладене вище свідчить про високий фаховий рівень підручника, який можна розглядати як вагомий внесок у формування та розвиток науки митного права. Загалом підручник «Митне право» за загальною редакцією О. П. Рябченко та Л. М. Дорофєєвої має логічно виважену структуру, викладений зрозумілою мовою, охоплює всі важливі аспекти тематики митного права, проблеми форм та механізмів міжнародного співробітництва, адаптації митного законодавства до європейських стандартів, подальші шляхи вдосконалення митного законодавства України, що так є важливим при вивченні навчальної дисципліни «митне право».

Відтак, вищі навчальні заклади правового і економічного профілю отримали якісне та корисне науково-навчальне видання, а вітчизняна юридична наука збагатилася сучасними розробками проблем, пов'язаних з формуванням митного права і вдосконаленням вітчизняного митного законодавства. З огляду на актуальність рецензованого підручника, він стане у нагоді студентам і викладачам вузів при вивченні навчальної дисципліни «Митне право», науковцям і практичним працівникам.

